

RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA OLIY TA'LIMDA YANGI BOSQICHGA O'TISH ZARURATI: JAHON TAJRIBASI

Gafurov Anvar Bazarbayevich
Alfraganus University
Iqtisodiyot kafedrası mudiri, PhD.,
dotsent

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada raqamli iqtisodiyot davrida oliy ta'lim tizimini yangi bosqichga olib chiqish zarurati yoritilgan. Raqamli iqtisodiyotning dolzarbligi va ta'lim tizimidagi o'rni ko'rib chiqilib, O'zbekiston davlat siyosati va normativ hujjatlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, O'zbekiston, xorijiy, OTM.

Аннотация. В данной научной статье рассматривается необходимость вывода системы высшего образования на новый уровень в эпоху цифровой экономики. Рассматривается актуальность цифровой экономики и ее роль в системе образования, анализируется государственная политика и нормативные документы Узбекистана.

Ключевые слова: цифровая экономика, Узбекистан, зарубежные, вузы.

Abstract. This research paper examines the need to take higher education to a new level in the era of the digital economy. It examines the relevance of the digital economy and its role in the education system, and analyzes public policy and regulations in Uzbekistan. It presents the approaches implemented in the digital economy at domestic higher education institutions, as well as the opinions of academics.

Keywords: digital economy, Uzbekistan, foreign countries, university.

Kirish. Bugungi kunda raqamli iqtisodiyot butun dunyoda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim drayveriga aylangan. Raqamli iqtisodiyot deganda iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy aloqalarni raqamli texnologiyalar yordamida amalga oshiruvchi yaxlit tizim tushuniladi. Ya'ni, yangi raqamli texnologiyalar, platformalar va biznes modellari yaratilib, ularni kundalik hayotga joriy etish orqali an'anaviy iqtisodiyotning tuzilishi tubdan o'zgartiriladi. Raqamli iqtisodiyot nafaqat axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sektorining o'sishi bilan ifodalanadi, balki iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida innovatsion yondashuvlar va raqamli yechimlarning paydo bo'lishini ham anglatadi. Masalan, O'zbekistonda AKT sektori YaIMning o'sishiga sezilarli hissa qo'shmoqda; hukumat "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida raqamli infratuzilmaga 2,5 mlrd AQSh dollari ajratib, raqamli transformatsiyani jadallashtirmoqda. Bu raqamli tashabbuslar elektron hukumat xizmatlarining kengayishida va AKT eksportining oshishida ham namoyon bo'lmoqda.

Raqamli iqtisodiyot davrida ta'lim tizimi alohida o'rin tutadi. Raqamli texnologiyalar rivojlanishi natijasida mehnat bozori ehtiyojlari tez o'zgarib, yangi

ko'nikmalar va raqamli savodxonlik darajasiga talab ortib bormoqda. Shu bois, raqamli iqtisodiyot sharoitida kadrlar tayyorlash jarayonini zamon talablari asosida yangilash dolzarb vazifa hisoblanadi. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasida barcha ta'lim bosqichlarida raqamli savodxonlikni oshirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Raqamli ta'limni rivojlantirish hukumat uchun asosiy ustuvorlik bo'lsa-da, amaldagi ta'lim tizimi bu borada hali qator muammolarga ega. Hozirgi institutsional asoslar xususiy sektorning zamonaviy talablariga to'liq mos emas; sovet davridan qolgan eskirgan o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish va raqamli iste'dodlar zaxirasini kengaytirish jarayoni sust kechmoqda. Bu esa raqamli iqtisodiyot uchun yetarli salohiyatga ega kadrlar yetishmasligiga olib kelmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb vazifa – ta'limni yangi bosqichga, ya'ni raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalashgan innovatsion bosqichga o'tkazishdir. Bu orqali iqtisodiyotning ehtiyojlariga mos raqamli ko'nikmalarga ega mutaxassislar tayyorlanadi va mamlakatning raqobatbardoshligi oshadi. Raqamli iqtisodiyot – bu zamon talabi, va ta'lim tizimi ushbu talabga tezkor moslashishi zarur.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha izchil davlat siyosatini olib bormoqda. Davlat rahbariyati darajasida strategik hujjatlar qabul qilinib, raqamlashtirish jarayonini qo'llab-quvvatlash choralari ko'rilmogda. Jumladan, 2020-yil mamlakatda "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" deb e'lon qilindi. Shu yilning 5-oktabr kuni Prezident farmoni bilan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi va uni amalga oshirish bo'yicha "Yo'l xaritasi" tasdiqlandi. Ushbu strategiya doirasida raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni rivojlantirishning strategik maqsadlari hamda ustuvor yo'nalishlari belgilandi. Strategiya iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini, eng avvalo davlat boshqaruvi, ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqa sohalarni kompleks raqamli transformatsiya qilishni ko'zda tutadi. Mazkur strategiyani hayotga tatbiq etish uchun 2020–2022-yillarda hududlarni raqamli transformatsiya qilish bo'yicha dasturlar ishlab chiqilib, 400 dan ortiq axborot tizimi va elektron xizmatlarni joriy etish belgilandi. Shuningdek, strategiya talabiga muvofiq, 2020-yil 1-noyabrdan boshlab har bir yirik investitsiya loyihasi va xalqaro moliya tashkilotlari mablag'larining kamida 5 foizi majburiy tartibda "raqamli komponentlarga" yo'naltirilishi belgilandi. Bu qarorlar davlat tomonidan raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga jiddiy e'tibor qaratilayotganini ko'rsatadi.

Tahlil va natijalar. Davlat siyosatini amalga oshirish uchun qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Xususan, raqamli iqtisodiyot sohasini huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash maqsadida elektron tijorat, elektron to'lovlar, elektron hujjat aylanishi bo'yicha qonuniy baza takomillashtirildi. Mamlakatning istiqbol rejalari tarkibida raqamli iqtisodiyotni keng joriy etish va uni rag'batlantirish muhim o'rin tutayotgani tufayli, maxsus chora-tadbirlar belgilangan: yangi elektron hujjat aylanishi tizimlari tatbiq etildi, elektron to'lov xizmatlari jadal rivojlantirildi, elektron tijorat bo'yicha qonunchilik bazasi yangilandi, iqtisodiyotning barcha jabhalarida bosqichma-bosqich raqamli transformatsiyaga o'tilmoqda. Masalan,

davlat organlari va fuqarolar o'rtasida kontaktsiz muloqotni rivojlantirish uchun Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalining yangi versiyasi ishga tushirildi, Bosh vazirning tadbirkorlar murojaatlarini qabul qilish bo'yicha virtual qabulxonasi (business.gov.uz) yaratildi. Bu tashabbuslar davlat xizmatlarini raqamlashtirish orqali aholi va biznes uchun qulayliklarni oshirmoqda.

Raqamli iqtisodiyotni ilgari surish uchun infratuzilmani rivojlantirishga katta e'tibor berilmoqda. "Raqamli ishonch" jamg'armasi tashkil etilib, raqamli iqtisodiyotning eng istiqbolli loyihalarini, jumladan blokcheyn texnologiyalarini ishlab chiqish va joriy etishni moliyalashtirish yo'lga qo'yildi. Bundan tashqari, zamonaviy IT-parklar barpo etildi va ularda axborot texnologiyalari sohasidagi kompaniyalarga imtiyozlar yaratildi. Xususan, kripto-aktivlar va blokcheyn texnologiyalari yo'nalishidagi korxonalarning erkin faoliyat yuritishi uchun huquqiy sharoit yaratildi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiyotga innovatsiyalarni kengroq tatbiq etish maqsadida "Bir million dasturchi" (One Million Uzbek Coders) loyihasi ishga tushirildi – ushbu loyiha doirasida aholini zamonaviy dasturlash texnologiyalariga o'rgatish uchun Uzbekcoders.uz onlayn platformasi yaratildi.

Davlat siyosati doirasida aynan ta'lim sohasini raqamlashtirishga qaratilgan hujjatlar ham qabul qilindi. Masalan, 2022-yil oktabr oyida hukumat oliy o'quv yurtlarida masofaviy ta'limni joriy etish to'g'risidagi Nizomni tasdiqladi. Bu hujjat 2023/2024 o'quv yilidan boshlab davlat va nodavlat OTMlarda masofaviy (distance) ta'lim shaklida kadrlar tayyorlashga ruxsat berdi. Uzoq yillar davomida faqat an'anaviy shaklda olib borilgan oliy ta'lim tizimi uchun bu muhim o'zgarish bo'ldi. Shuningdek, xalqaro hamkorlik doirasida 2022-yilda Coursera platformasi bilan IT-ta'lim yo'nalishida hamkorlik memorandumi imzolandi, buning natijasida minglab o'zbekistonliklar dunyoning yetakchi universitetlarining onlayn kurslariga ega bo'lish imkoniyatini oldi.

Umuman olganda, O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha davlat siyosati keng qamrovli yondashuv bilan olib borilmoqda. Strategik hujjatlar (masalan, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi) va normativ aktlar asosida infratuzilma, qonunchilik, raqamli yechimlar va kadrlar tayyorlash yo'nalishlarida tizimli ishlar amalga oshirilmoqda. Bularning barchasi raqamli transformatsiyani yangi bosqichga olib chiqish uchun mustahkam zamin yaratmoqda.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimi raqamli iqtisodiyot talablariga javob beruvchi kadrlarni tayyorlashga kirishgan bo'lib, so'nggi yillarda bir qator yangiliklar joriy etildi. Jumladan, mamlakat oliy o'quv yurtlarida "Raqamli iqtisodiyot" mutaxassisliklari ochilmoqda va tegishli fanlar o'qitila boshladi. Misol uchun, Termiz davlat universitetida bakalavriat bosqichida "Raqamli iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha)" degan yangi yo'nalish tashkil etilgan bo'lib, bu yurtimizda iqtisodiyot yo'nalishlari qatoriga raqamli iqtisodiyotning ham kiritilganini ko'rsatadi. Xuddi shunday, bir qator boshqa universitetlarda ham iqtisodiyot fakultetlari qoshida "Raqamli iqtisodiyot va innovatsiyalar" kabi fakultetlar va kafedralar faoliyat yuritmoqda. Masalan, Guliston davlat universitetida Raqamli

iqtisodiyot va innovatsiyalar fakulteti ochilib, ushbu yo‘nalishda mutaxassislar tayyorlanmoqda. Bu kabi tuzilmalar raqamli iqtisodiyotga oid nazariy bilimlar va amaliy ko‘nikmalarni o‘quv jarayoniga integratsiya qilmoqda.

Maxsus oliy ta‘lim muassasalari ham paydo bo‘lmoqda. 2022-yil 7-yanvarda Toshkent shahrida Raqamli iqtisodiyot va agrotexnologiyalar universiteti (UDEA) tashkil etildi. Ushbu yangi universitet jahon ta‘lim standartlariga mos zamonaviy o‘quv dasturlari, laboratoriyalar va yuqori malakali o‘qituvchilarni o‘zida mujassam etgan holda faoliyat boshladi. UDEA da “Moliya”, “Bank ishi”, “Biznesni boshqarish”, “Menejment” va “Marketing” kabi bakalavriat va magistratura ixtisosliklari raqamli iqtisodiyot ehtiyojlari va soha talablari asosida shakllantirilgan. Bundan tashqari, UDEA qisqa fursatda AQSh, Italiya, Buyuk Britaniyaning nufuzli universitetlari bilan 10 dan ortiq hamkorlik aloqalarini yo‘lga qo‘yib, talabalarga xorijiy oliy ta‘lim muassasalari tajribasini o‘zida jamlagan ta‘lim olish imkonini bermoqda. Bunday qo‘shma dasturlar raqamli iqtisodiyot bo‘yicha xalqaro tajribani o‘zbek talabalarga yetkazishga xizmat qiladi.

Oliy ta‘limda raqamli ko‘nikmalar va AKT bo‘yicha mutaxassisliklar kengayib bormoqda. Hozirda respublika bo‘yicha 21 ta universitet va 14 ta xorijiy filialda axborot texnologiyalari (AT) yo‘nalishida bakalavr va magistr dasturlari mavjud bo‘lib, ularda har yili qariyb 8000 nafar bitiruvchi tayyorlanmoqda. Bu IT yo‘nalishidagi talabalar umumiy talabalar sonining taxminan 3,7 foizini tashkil etadi. Mamlakatimizning yetakchi oliy o‘quv yurtlari – Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti (TATU), Toshkentdagi Inha universiteti, Amity Universiteti, Toshkentdagi Xalqaro Vestminster universiteti va boshqalar – dasturiy injiniring, axborot xavfsizligi, sun‘iy intellekt va raqamli biznes yo‘nalishlarida chuqur ixtisoslashgan kadrlar tayyorlamoqda. Misol uchun, TATU mamlakatdagi AKT yo‘nalishidagi bitiruvchilarning 86% dan ortig‘ini yetkazib bermoqda, Inha universiteti esa xalqaro IT kompaniyalar bilan hamkorlikda amaliyotga yo‘naltirilgan kadrlar chiqarmoqda. 2024-yilda IT-Park huzurida Raqamli universitet tashkil etilib, 450 ga yaqin talaba qabul qilindi; unda dasturiy ta‘minot injiniringi bo‘yicha bakalavr va magistr dasturlari sun‘iy intellekt, bulut texnologiyalari, DevOps, katta ma‘lumotlar (Big Data) kabi dolzarb yo‘nalishlarga ixtisoslashgan holda olib borilmoqda. Bunday yangiliklar oliy ta‘limni to‘g‘ridan-to‘g‘ri mehnat bozori talablariga moslashtirishga qaratilgan.

Raqamli iqtisodiyot bo‘yicha o‘quv adabiyotlari ham yaratilmoqda. Masalan, yaqinda “Raqamli iqtisodiyot asoslari” nomli darslik chop etilib, unda raqamli iqtisodiyotning shakllanishi, texnologik asoslari, dunyo va O‘zbekistondagi rivojlanish bosqichlari yoritilgan. Shuningdek, raqamli transformatsiya va elektron hukumat bo‘yicha qo‘llanmalar, AKT sohasida masofaviy ta‘lim materiallari o‘zbek tilida tayyorlanib, talabalarga yetkazilmoqda. Ko‘plab universitetlar o‘z o‘quv rejalariga “Raqamli iqtisodiyotga kirish”, “Axborot texnologiyalarini iqtisodiyotda qo‘llash” kabi maxsus kurslarni kiritmoqda. Bu o‘z navbatida talabalarda raqamli davr iqtisodiyotining xususiyatlari, masalan, raqamli platformalar iqtisodi, elektron tijorat, fintech va big data kabi tushunchalar bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarni

shakllantirishga xizmat qilmoqda.

O‘zbekiston olimlari va ekspertlari raqamli iqtisodiyot va ta’lim kesishmasida muhim ilmiy-tahliliy ishlar olib bormoqda. Ular raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta’limning roli va vazifalarini chuqur tahlil qilib, tegishli tavsiyalarni taklif etishgan. Xususan, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tadqiqotchisi D.D. Tursunova o‘z maqolasida oliy ta’lim tizimi raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga ijobiy ta’sirini kuchaytirish uchun ustuvor yo‘nalishlarni sanab o‘tgan. Unga ko‘ra, oliy ta’lim oldida turuvchi istiqbolli vazifalar quyidagilar: uzluksiz ta’lim dasturlarini joriy etish, qisqa muddatli yuqori ixtisoslashgan o‘quv kurslarini yo‘lga qo‘yish, jamiyatda axborot va innovatsion madaniyatni shakllantirish, innovatsion g‘oyalarni ishlab chiqish va ularni iqtisodiyotning real sektorida tijoratlashtirish, innovatsion va axborot infratuzilmani rivojlantirish hamda yoshlarning startup loyihalarini qo‘llab-quvvatlash kabi chora-tadbirlar. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, dual ta’lim, ya’ni ilm-fan, ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasini ta’minlash ham raqamli iqtisodiyot uchun kadrlar tayyorlashda samarali usullardan biridir. O‘zbekiston olimlari raqamli transformatsiya davrida oliy ta’lim sifati va samaradorligini oshirish, kredit-modul tizimiga o‘tish, talabalar mustaqil ta’lim olishlari uchun raqamli muhit yaratish kabi masalalarga ham e’tibor qaratmoqda.

Yuqoridagi chora-tadbirlar va ilmiy qarashlar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston oliy ta’limi asta-sekin raqamli iqtisodiyot talablariga moslashib bormoqda. Ta’limning yangi bosqichi – bu o‘quv jarayonini innovatsion texnologiyalar bilan boyitish, raqamli ko‘nikmalarni har bir mutaxassislik uchun zarur tarkibiy qismga aylantirish va universitetlarni iqtisodiyotning real sektori bilan chambarchas bog‘lash demakdir. Bu borada hali qilinadigan ishlar ko‘p bo‘lsa-da, aynan yuqorida tilga olingan yangi yo‘nalishlarning joriy etilishi va olimlar tavsiyalarining e’tiborga olinishi kelgusida raqamli iqtisodiyot uchun raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga zamin yaratadi.

Dunyoning rivojlangan mamlakatlarida oliy ta’lim tizimi raqamli iqtisodiyot talablari va imkoniyatlariga moslashishda katta tajriba to‘plagan. Xorijiy universitetlar ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni keng tatbiq qilgan holda, yangi avlod mutaxassislarini tayyorlashda innovatsion usullarni qo‘llashmoqda. Avvalo, raqamli iqtisodiyot davrida ta’lim olish shakllari sezilarli darajada o‘zgardi – onlayn ta’lim va gibridda ta’lim modellari keng tarqaldi. Masalan, AQShda magistratura bosqichidagi talabalarning qariyb 22% va bakalavriat talabalarning 11%i onlayn ta’lim oladi. 2023-yilda jahon bo‘yicha onlayn ta’lim bozorining daromadi 74,8 mlrd AQSh dollariga yetishi kutilgan. Bu ko‘rsatkichlar masofaviy ta’limning qanchalik keng quloch yozganini va raqamli platformalar ta’lim tizimining ajralmas qismiga aylanganini tasdiqlaydi. Akademik menejerlarning 75% ga yaqini onlayn kurslarda erishiladigan natijalar an’anaviy auditoriya darslaridan kam emas, balki ba’zan undan yuqori ekanligini ta’kidlamoqda. Buyuk Britaniyada esa 2021–2026 yillar oralig‘ida elektron ta’lim bozorining hajmi 11,57 mlrd dollarga yetishi prognoz qilinmoqda, bunda kurslarni mayda modullar (mikrota’lim) ko‘rinishida taklif etish kabi innovatsion yondashuvlar bozor o‘rishining asosiy

tendensiyalaridan bo‘lib xizmat qilmoqda. Bunday tendensiyalar xorijiy oliy ta‘lim muassasalari o‘quv jarayonida moslashuvchanlik va umrbod ta‘lim (Life-long learning) tamoyillariga katta e‘tibor qaratayotganini ko‘rsatadi.

Raqamli texnologiyalar chet el universitetlarida nafaqat ta‘lim berish vositasi, balki ta‘lim obyekti hamdir. Ko‘plab nufuzli universitetlar “Raqamli iqtisodiyot”, “Raqamli transformatsiya”, “Axborot tizimlari menejmenti” kabi maxsus kurslar va hatto alohida dasturlarni yo‘lga qo‘ygan. Masalan, Buyuk Britaniyaning King’s College London oliygohida “Digital Economy” (Raqamli iqtisodiyot) magistratura dasturi taklif etiladi. Ushbu dastur raqamli texnologiyalarning ish uslublarini, ishlab chiqarish va hamkorlik jarayonlarini qanday o‘zgartirayotgani hamda global jamiyat oldidagi asosiy raqamli muammolarni tanqidiy tahlil qilishga qaratilgan. Dastur doirasida talabalar sun‘iy intellekt, ijtimoiy media, raqamli aktivlar, raqamli jurnalistika kabi turli yo‘nalishlarda tanlov fanlarni o‘qib, raqamli iqtisodiyotning turli jihatlarini chuqur o‘rganishadi. Shu bilan birga, iqtisodiyot, sotsiologiya, menejment, antropologiya kabi fanlar qorishmasidan iborat interdisciplinar yondashuv orqali raqamli iqtisodiyot jarayonlarini makro va mikro darajada tahlil qilish ko‘nikmasini hosil qilishga e‘tibor beriladi. Bu singari dasturlar xorijda raqamli iqtisodiyotni mustaqil va muhim ilmiy-amaliy yo‘nalish sifatida qaralayotganidan dalolat beradi.

Darsliklar va o‘quv adabiyotlar borasida ham xorijiy tajriba boy. Raqamli iqtisodiyot konsepsiyasini yorituvchi fundamental manbalar – masalan, Don Tapscottning “Raqamli iqtisodiyot” kitobi, Erik Brynjolfsson va Endryu Makkaifiyning “Ikkinchi mashinalar davri” (Second Machine Age) asari va boshqalar – ko‘plab tillarga tarjima qilinib, jahon OTMlarida asosiy qo‘llanma sifatida o‘qitilmoqda. Shuningdek, Yevropa va AQSh universitetlarida raqamli davr biznes-modellari, elektron kommersiya, raqamli moliya va fintech, katta ma‘lumotlar tahlili kabi yo‘nalishlarda zamonaviy o‘quv qo‘llanmalari yaratilgan. O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalari ham ushbu manbalarni o‘quv jarayoniga jalb etmoqda yoki ularning mahalliy muqobillarini ishlab chiqmoqda. Misol uchun, yuqorida ta‘kidlangan King’s College dasturi doirasida raqamli iqtisodiyotga tanqidiy yondashuvda dunyo bo‘yicha paydo bo‘layotgan raqamli tafovutlar, global mehnat bozorlari va raqamli rivojlanishning salbiy va ijobiy jihatlarini tahlil qilinadi – bu masalalar bo‘yicha chet elda shakllangan nazariyalar va tadqiqotlar O‘zbekiston olimlari uchun ham tajriba sifatida xizmat qilishi mumkin.

Chet el universitetlarida ta‘lim jarayonining muhim jihati – bu amaliyot va nazariyaning integratsiyasi. Raqamli iqtisodiyot sohasi tez yangilanib borayotganligi sababli, xorijiy OTMlar sanoat bilan hamkorlikda amaliy loyihalar, startup inkubatorlari va texnoparklar tashkil etishgan. Talabalar o‘qish davomida bevosita real IT kompaniyalar yoki raqamli bizneslar bilan ishlash tajribasiga ega bo‘ladi. Misol uchun, AQShning eng yetakchi universitetlari bir qator texnologik gigantlar (Google, Amazon, Microsoft va h.k.) bilan hamkorlikda talabalar uchun amaliyot dasturlarini yo‘lga qo‘ygan, Germaniya va Janubiy Koreya universitetlarida “Dual ta‘lim” orqali talabalar bir vaqtning o‘zida kompaniyalarda

ishlaydi va o‘qish oladi. Natijada bitiruvchilar nafaqat nazariy bilim, balki amaliy ko‘nikma va tayyor ish tajribasi bilan mehnat bozoriga chiqadi.

Jadval

Jadvalda milliy va xorijiy tajribani solishtirmasi

Ko‘rsatkich	O‘zbekiston OTMlari	Xorijiy OTMlar
Strategiya va siyosiy qo‘llab-quvvatlash	Raqamli iqtisodiyotga o‘tish davlat darajasida strategik maqsad etib belgilangan (“Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi). So‘nggi yillarda qator normativ hujjatlar qabul qilinib, OTMlarda raqamlashtirishga ruxsat berildi (masofaviy ta‘lim nizomi, 2022). Biroq amaliyotga tatbiq etish hali boshlang‘ich bosqichda.	Ko‘pchilik rivojlangan davlatlarda raqamli ta‘lim va raqamli iqtisodiyot bo‘yicha milliy strategiyalar ilgari surilgan. Universitetlar hukumat ko‘magida raqamli infratuzilma va kontent bilan to‘liq ta‘minlangan. Masalan, Yevropa Ittifoqida raqamli ta‘lim bo‘yicha maxsus harakat rejasi mavjud, AQSh va Janubiy Koreyada universitetlar raqamli yangiliklarni tez joriy qilmoqda.
O‘quv dasturlari va mazmun	Ba‘zi universitetlarda “Raqamli iqtisodiyot” yo‘nalishlari ochilgan, iqtisodiyot va AKT integratsiyalashgan kurslar kiritilmoqda. Milliy darsliklar endi yaratilmoqda. Asosan bazaviy tushunchalar o‘qitilmoqda, amaliy komponent hali cheklangan.	Raqamli iqtisodiyotga oid kurslar ko‘plab universitetlarda iqtisodiyot va biznes dasturlariga integratsiyalashgan yoki alohida magistratura dasturlari shaklida mavjud. O‘quv dasturlari sun‘iy intellekt, data tahlili, blockchain, fintech kabi ilg‘or mavzularni qamrab oladi. Darsliklar va akademik manbalar boy va yangilanib boradi.
Ta‘lim jarayoni va texnologiyalar	An‘anaviy auditoriya mashg‘ulotlari ustun. Pandemiya so‘ng onlayn va gibril ta‘limga o‘tish boshlandi; 2023-yildan masofaviy ta‘limga ruxsat berilgan. Ammo infratuzilma va pedagog kadrlarni tayyorlash hali to‘liq yo‘lga qo‘yilmagan.	Keng ko‘lamda onlayn platformalar, LMS (masalan, Canvas, Moodle) qo‘llaniladi. Talabalar masofadan turib kurslarga yozilishi odatiy hol. AQSh va Yevropada magistratlarining 20% dan ortig‘i onlayn ta‘lim oladi. Ma‘ruzalar video-formatda, muhokamalar forumlarda, virtual laboratoriyalar tatbiq etilgan.
Amaliy tayyorgarlik va innovatsiyalar	Raqamli loyiha va startaplar bilan shug‘ullanish endigina yo‘lga qo‘yilmoqda. IT-Park Univ. kabi tashabbuslar mavjud, ammo ko‘pchilik OTMlarda talabalar uchun sanoat amaliyoti imkoniyatlari cheklangan. Yangi innovatsion laboratoriyalar soni oshmoqda, lekin hali yetarli emas.	Aksar xorijiy OTMlarda dual ta‘lim va sanoat hamkorligi yo‘lga qo‘yilgan. Talabalar o‘qish davrida kompaniyalarda amaliyot o‘tashadi, universitet inkubatorlari va texnoparklar keng tarqalgan. Natijada bitiruvchilar real loyihalarda ishlash tajribasiga ega bo‘lib chiqadi. Innovatsion faoliyat (patentlar, startaplar) universitet baholash mezonining bir qismiga aylangan.

Onlayn platformalar ham xorijiy ta‘lim tizimining ajralmas qismiga aylangan. Bugungi kunda Coursera va edX kabi global MOOC platformalari dunyoning 200 dan ortiq yetakchi universitetlari bilan hamkorlikda onlayn kurslar hamda hatto

to'liq diplom dasturlarini taklif etmoqda. Ushbu platformalar orqali talabalarga o'z uyi yoki shahrini tark etmagan holda turli oliygohlarning bakalavr va magistr darajalarini olish imkoniyati yaratildi. Bu umumjahon raqamli kampus fenomeni bo'lib, xorijiy universitetlar darslari geografik chegaralardan mustasno holda butun dunyo bo'ylab tinglovchilarga yetib bormoqda. Masalan, Massachusetts Texnologiya Instituti (MIT) va Garvard universiteti tashabbusi bilan yaratilgan edX platformasi orqali millionlab odamlar kompyuter fanlari, iqtisodiyot, data tahlili kabi kurslarni tamomlab, sertifikatlar olmoqda. Australia va Kanada kabi mamlakatlar universitetlari ham o'zining masofaviy ta'lim platformalarini rivojlantirib, xorijiy talabalarni jalb qilmoqda.

Yuqoridagi misollar xorijiy oliy ta'lim muassasalarining raqamli iqtisodiyotga oid yondashuvlari juda keng qamrovli va innovatsion ekani ko'rsatadi. Ular ta'lim mazmunini zamonaviy raqamli yutuqlar bilan boyitish, ta'lim shakllarini moslashuvchan qilish, talabalarining raqamli kompetensiyalarini har tomonlama rivojlantirish va butun umr davomida o'qitishga zamin yaratish borasida ilg'or tajribaga ega. O'zbekiston uchun ushbu tajribalarni o'rganish va mahalliy sharoitga moslashtirib joriy etish yangi bosqichga ko'tarilish jarayonida benihoya foydali bo'ladi.

Quyida O'zbekiston va xorijiy oliy ta'lim muassasalarida raqamli iqtisodiyotga o'tish borasidagi asosiy jihatlar qiyosiy tarzda keltirilgan. Jadvalda milliy va xorijiy tajribani solishtirish orqali O'zbekiston OTMlarida e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan yo'nalishlar yoritiladi.

Yuqoridagi qiyosiy tahlildan ko'rinib turibdiki, O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari raqamli iqtisodiyot sohasida chet el tajribasini chuqur o'rganib, o'z faoliyatiga moslashtirib borishi lozim bo'lgan jihatlar anchagina. Avvalo, ta'lim dasturlarini zamonaviy raqamli texnologiyalar va iqtisodiyotning yangi trendlariga mos ravishda boyitish zarur. Xorijiy OTMlar misolida ko'rganimizdek, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar, raqamli marketing, elektron tijorat kabi yo'nalishlar bo'yicha maxsus kurslar kiritilishi maqsadga muvofiq. Ikkinchidan, ta'lim berish usullarini takomillashtirish, ya'ni onlayn va gibrid ta'limdan samarali foydalanish ustida ishlash kerak – buning uchun pedagog kadrlarni tayyorlash, raqamli platformalarni joriy etish, talabalar uchun qulay masofaviy xizmatlarni yo'lga qo'yish muhim.

Shuningdek, OTMlarni innovatsion ekotizimning bir bo'lagi sifatida rivojlantirish talab etiladi: universitet-qo'shilgan texnoparklar, biznes inkubatorlar va korporativ hamkorlik orqali talabalarni amaliy loyihalarga jalb etish raqamli ko'nikmalarni shakllantirishning samarali yo'lidir. Xorijiy tajribadan kelib chiqib, O'zbekiston OTMlarida ham dual ta'lim, mentorlik dasturlari, hackathon va startap tanlovlarini ko'paytirish lozim. Bundan tashqari, ilmiy-tadqiqot salohiyatini oshirish, xalqaro va mahalliy grantlarni jalb qilish orqali raqamli iqtisodiyot masalalarini chuqur o'rganish va innovatsion yechimlar taklif etish ham dolzarb.

Qisqacha aytganda, O'zbekiston va xorijiy oliy ta'lim muassasalarining raqamli iqtisodiyot sohasidagi yondashuvlarini qiyoslash O'zbekistonda hali

bajarilishi lozim bo'lgan ishlar borligini ko'rsatadi. Bu farqlarni bartaraf etish uchun davlat ko'magi, xorijiy hamkorlik va OTMlarning ichki islohotlari uyg'un holda davom ettirilishi zarur.

Raqamli iqtisodiyot davrida oliy ta'lim tizimini yangi bosqichga olib chiqish – bugungi kun talabi va zaruratidir. Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya jarayonida ta'lim tizimi yetakchi rol o'ynaydi. O'zbekiston davlat siyosati darajasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga katta e'tibor qaratib, tegishli strategiya va dasturlarni qabul qilgan. Endigi vazifa – ushbu siyosatni oliy ta'lim amaliyotida to'liq ro'yobga chiqarish. Jahon tajribasi raqamli ta'limni joriy etish, o'quv dasturlarini moslashtirish va innovatsion ekotizim yaratish borasida qimmatli saboqlar beradi. O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari xorijiy tajribadan o'rganib, raqamli iqtisodiyot uchun malakali kadrlar tayyorlashni jadallashtirishi lozim. Ta'limning yangi bosqichi – bu raqamli savodxonlik va ko'nikmalarni har bir mutaxassislikka singdirish, ta'lim jarayonini texnologik innovatsiyalar bilan boyitish hamda ilm-fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasiga erishishdir. Bu bosqichga o'tish orqali yurtimiz oliy ta'limi global raqamli iqtisodiyot talablariga javob beruvchi, raqobatbardosh va innovatsion tizimga aylanishi shubhasiz. Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta'limning yangi bosqichiga o'tish – mamlakatning barqaror taraqqiyoti va yoshlar kelajagiga qo'yilgan eng muhim qadamdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP). “O'zbekistonning raqamli iqtisodiyoti: raqamli tadbirkorlik va sun'iy intellekt holati”. – Toshkent, 2025.
2. Mirzayev B. “O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish”. – Yuz.uz, 8 may 2021 yil.
3. Oliygo.uz portalidagi maqola. “O'zbekistonda onlayn ta'lim qanday rivojlanmoqda?”. – 5 aprel 2023 yil
4. Tursunova D.D. “Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda oliy ta'limning o'rnini”. – Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari, 34-to'plam, 1-qism, avgust 2024 yil.
5. Raqamli iqtisodiyot va agrotexnologiyalar universiteti (UDEA). Universitet haqida ma'lumot. – MenTalaba.uz portali, 2022.
6. King's College London. Digital Economy MSc – Overview. – King's College London rasmiy sayti, 2025 (2026 o'quv yili uchun).
7. “Raqamli iqtisodiyot asoslari” darsligi. – Renessans ta'lim universiteti nashri, 2023.
8. Qalampir.uz yangilik xizmati. “Prezident “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqladi”. – Qalampir.uz, 6 oktabr 2020 yil.
9. Gazeta.uz. “AQSH “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasini qo'llab-quvvatlamochi”. – Gazeta.uz, 16 avgust 2023 yil.
10. StartupBlink (Global Startup Ecosystem Index 2024).